

séggel foglalkozott főképpen. Működésében éppen az a korszakalkotó, hogy miképpen igyekszik az emberi tehetségek fejlődésének problémáját megoldani. A szellemi erőket előbb magukban kell fejleszteni és csak azután szabad alkalmazni. Az ő szemléltetése lényegesen eltér a régibb, Comenius-féle szemléltető eljárástól. Ő a jelenségekből a legjellemzőbbeket, a legtipikusabbakat ragadja ki, azokat mutatja be minden oldalról, minden irányban. A szemléltetőképesség gyakorlása az ő főcélja. Ez az ő pædagogijának titka. A gondolkodótehetség gyakorlásának eszközéül pedig a matematikát tartotta legalkalmasabbnak. Nem polihisztorokat kell nevelni. A tanulás anyagából csak annak van értéke, aminek kiművelő hatása van a tehetségekre.

Bár sokszor hangoztatta a gyermek individualitását s az individualis nevelést, mindazonáltal elhanyagolta azt a, később Schleiermachertől és Fröbeltől annyira méltányolt és kiaknázott elvet, hogy minden életmozzanatnak — s így a gyermek éveinek is — megvan a maga öncélja. Minden élettevékenységnek a jövőre kell vonatkoznia, egyúttal azonban kielégítőleg kell hatnia jelenben is (a játék). És csodálatos, hogy az intellektualizmus túlhajtásai érvényesültek kiválóan Pestalozzi nyomában. Csak a legújabb korban kezd működni ennek a nagy nevelőnek legértékesebb gondolata: a tanítás fűződjék a valóban átélthez, a tapasztalathoz és szemlélethez... Ezzel a méltatással és részletes bírálattal fejeződik be Heubaum értékes munkája.

Teveli Mihály.

*

Hermann Haase: Der ursprüngliche Sinn der Lehre von den Stufen des Unterrichts. Leipzig, 1910. 158. lap.

A formális fokozatok újabb irodalmában az a törekvés nyilvánul, hogy a fokozatoknak eredeti herbarti értelmezéséhez térjünk vissza és óvakodjunk a Ziller-féle mechanizálástól. Az ilyen irányú munkák azonban céljukat eddig még nem tudták teljesen elérni, sőt pl. Gleichmann ismeretes értelmezése, mellyel Herbart genuin felfogását igyekszik helyreállítani, majdnem mesterkéltbennnek tünteti fel Herbart elméletét, mint a minő Zilleré.

Haase előttünk fekvő könyve is a herbarti tan értelmét igyekszik tisztázni. Egyike a legvilágosabb könyveknek, melyek Herbartnak a fokozatokról szóló tanítását ismertetni és értelmezni akarják. A mű célja kimutatni, hogy *Herbart fokozatait nem szabad mechanikusan, túlságos pedanteriával alkalmazni, ezek szabad keretek, melyeknek helyes felhasználása a tanár oktató művészetétől, egyéniségétől függ.* Ez a felfogás különben a mi pædagogiai irodalmunk-

ban sem ismeretlen, mert pl. *Fináczy** egyik dolgozatában szintén ily szabad értelmezést sürget.

Haase mindenekelőtt röviden a herbarti pædagogia alapfogalmait tárgyalja s azután részletesen és behatóan foglalkozik a sokoldalú érdeklődés fogalmával. *Miként lehet sokoldalú képzés mellett az egyén egységes gondolkodását megóvni? Erre a kérdésre felelnek Herbart fokozatai.* A tárgyalás könnyítése és áttekinthetővé tétele céljából Herbart ismert fokozatait: világosság, associatio, systema és methodus, melyek az elmélyedés és eszmélkedés alapfokozataira vezethetők vissza, röviden a *sokoldalúság fokozatainak* (Vielseitigkeitsstufen) nevezi, s elváltatja tőlük az *érdeklődés fokozatait* (Interessestufen: Merken, Erwarten, Fordern, Handeln). Ez az elnevezés, melyet állandóan megtart, teljesen megfelel Herbart felfogásának. Új jelenség, hogy a kétféle fokozatot egyenlő részletességgel tárgyalja, mert az eddigi munkák csak a sokoldalúság fokozataival foglalkoznak behatóan.

A sokoldalúság fokozatait Herbart intencióinak megfelelőleg, először mint általános elméleti fogalmakat ismerteti s csak azután külön mint az oktatás fokozatait. Ez utóbbi részben herbarti idézetekkel kimutatja, hogy a fokozatok sohasem vonatkozathatók szigorúan egy tanítási órára, hanem csak a tanítási anyagnak ama csoportjára, melyet didaktikai egységnek nevezhetünk. A fokozatok sokszor nem is következhetnek szorosan egymásután, hanem egyes fejlődésbeli hézagok vannak közöttük. Részletesen tárgyalja azután bő forrástanulmány alapján a fokozatok alkalmazását az egyes tantárgyakra.

Nagyon érdekes fejezete Haase művének az *érdeklődés fokozatairól* szóló rész. Herbartnak e tárgyra vonatkozó gondolatai kissé homályosan jutnak kifejezésre; annál nagyobb érdeme tehát e munkának, hogy ez a rész is világos és éttekinthető. Itt is az előbbi sorrendet követi, t. i. a fokozatokat először a maguk általános koncepciójában tárgyalja. Arra az eredményre jut, hogy az első két fokozat tulajdonképen kimeríti az érdeklődés fogalmát, a második két fokozat (Fordern, Handeln) már átnyúlik a való életbe. Ha figyelembe vesszük a Herbart-féle hat érdeklődési kört, s a különböző érdeklődéseknek megfelelőleg akarjuk a sokoldalúság és az érdeklődés fokozatait alkalmazni, akkor Haase szerint a következő érdekes eredményre jutunk. A sokoldalúság fokozatai alkalmazhatók mind a hat érdeklődési körre, az érdeklődés fokozatai közül a tapasztalati érdek-

* Dr. Fináczy Ernő: Újabb törekvések a didaktika terén. Magy. Pæd. XVII. 1908. 65. l.

lődés körére *csak az első kettő* (Merken, Erwarten) alkalmazható, míg a részvét körére mind a négy. Mindezek a következtetések tisztán Herbart gondolatai alapján adódnak s világosan látható, hogy e reflexiókban hol mutatkozik hézagosság.

Végül Herbart ama fejtegetéseivel foglalkozik a szerző, melyek a fokozatoknak az egyes életkorokra való alkalmazására s praktikus felhasználására vonatkoznak. Fontos, hogy Haase sokkal világosabban tárgyalja a fokozatoknak az analitikus és synthetikus tanmenetekben való érvényesülését, mint összes előzői, s ezzel a fejtegetésével ha nem is teljes, de az eddiginél teljesebb fényt derít erre a nehéz kérdésre.

Végelemzésben be kell látnunk, hogy *Herbart fokozatai tulajdonképp nem vonatkoznak a tanítási módra, hanem csak általános zsinórmértékek a sokoldalúlag érdeklődő egyén képzésére* s ez megfelel a modern felfogásnak is: «Herbarttal még korántsem vagyunk készen», mondja igen helyesen Haase és utal e tekintetben *Dieteringnek* * egy most nem régen megjelent munkájára.

A forrásmunkák felhasználásában a szerző nagy körültekintéssel járt el. Részletesen idéz különösen az «Allgemeine Pädagogik»-ból, mint Herbart e gondolatainak legbővebb forrásából; az eddigi munkák inkább az «Umriss-ra támaszkodnak, melyet szerző csak másodsorban használt fel. Újnak mondható, hogy Herbart «pædagogiai aphorismáit» és (a Kehrbach-féle kiadásból ismeretessé vált) szemnáriumi iratokat is figyelembe vette.

Dr. Lázár Szilárd.

KÜLFÖLDI SZEMLE.

Az anyanyelvi dolgozatok. Ismeretes dolog, hogy az alanyi természetű írásbeli tételek bőséges alkalmat adnak az egyéniség megnyilatkozására, bepillantást engednek a tanuló lelki világának legmélyébe.

Azonban *Véroux* kisasszony, francia leányközépiskolai tanár, arra figyelmeztet a *Revue Universitaire* 1910 februári füzetének lapjain olvasható cikkében, hogy az ilyen dolgozati tételek az eredetiség ápolásának örve alatt gyakran eredetiséghajhászásra visznek, gyerekes nagyotmondásoknak és affektálásnak nyitnak teret. Mi, magyar tanárok, nem igen tapasztalunk effélet, mert a mi tételeink

* Dietering: Die Herbart'sche Pädagogik vom Standpunkte modern Erziehungsbestrebungen gewürdigt. Leipzig, 1908.